

Med åpenhet som døråpner

Fra en veileders perspektiv

Hanne Kluge

Kjærlighet er noe av det mest grunnleggende menneskelige vi kjenner: forelskelsen, nærheten, det å høre til hos noen. Og slik er det for alle mennesker, uansett hvem vi er, uansett hvilke ressurser og begrensninger vi har med oss i livet. Kjærlighet er like hverdagslig og like vesentlig for personer med utviklingshemning som for alle andre. Intervjuene i dette nummeret bekrefter nettopp det: kjærlighet og forelskelse lar seg ikke begrense av en diagnose. Den kan ikke settes på venteliste, ikke henvises videre og ikke administreres bort. Den bare er der, enten vi liker det eller ikke, og det er egentlig ganske befriende.

Som jobbspesialist og veileder møter jeg mennesker i hverdagen. Vi møtes på arbeidsplasser, i pauser, i samtaler om stort og smått. Og av og til får jeg et lite glimt inn i noe større, et smil som er litt annerledes, en kollega det snakkes varmere om, en glede som sitter i kroppen. Det er ikke noe jeg administrerer. Det er noe jeg har privilegiet av å være vitne til.

Kjærlighet ser nokså lik ut, uansett hvem du spør

Noen ganger må vi legge fagblikket litt til side. Vi er så vant til å lete etter det som skiller seg ut, identifisere hjelpebehov, utfordringer og særtrekk, at vi fort kan glemme å møte mennesker som hele mennesker.

Kjærlighet, forelskelse og seksuell nærhet er noe av det mest personlige vi erfarer, og noe av det mest private vi har. Det er knyttet til hvem vi er, hvordan vi ser oss selv, og hvordan vi ønsker å bli sett av andre. Det er forbundet med sårbarhet og mot, med de største gleder og de dypeste sår. Nettopp derfor snakker de fleste av oss ikke særlig mye om det. Ikke alltid med venner, sjelden med foreldre, og nesten aldri med fagpersoner.

Det betyr ikke at det ikke skjer. Det betyr at det skjer på livets egne premisser, slik det alltid har gjort, slik det skal.

Og slik er det også for personer med utviklingshemning. Kjærligheten hverken venter på tillatelse eller trenger godkjenning. Den oppstår, den vokser, den gjør vondt når den ikke går som ønsket, og den gir glede når den er gjensidig.

Vær til stede, men ikke ta hele rommet

Som veiledere og støttepersoner befinner vi oss av og til i nærheten av dette private rommet. Det er en posisjon som krever bevissthet. Ikke fordi vi skal holde oss unna, men fordi vi må vite når vi skal trekke oss tilbake, og når vi faktisk kan bidra til noe godt.

I mitt arbeid som jobbspesialist handler mye om å finne den rette balansen mellom støtte og tilbaketrekning. Det gjelder arbeidslivet, men det gjelder like mye alt det andre som hører med til å være et helt menneske. Ingen ønsker å bli sett på som et prosjekt. Ingen ønsker å ha sitt indre liv forvaltet av andre. Det er en erkjennelse som bør prege hele måten vi møter mennesker på.

Den gode veilederrollen handler ikke om å løse, men om å være til stede. Ikke om å ha svarene, men om å skape et rom der spørsmålene kan stilles. Og noen ganger handler det rett og slett om å la noe få skje, uten kommentarer, uten vurdering, uten innblanding.

Det handler om mer enn lønn og arbeidsoppgaver

Noe av det som sjelden snakkes høyt om, men som mange av oss som jobber med inkludering i arbeidslivet kjenner godt, er hvilken rolle arbeidsplassen spiller som sosial arena, ikke bare som arbeidsplass.

For mange mennesker er jobben det stedet de møter flest mennesker utenom nær familie. Det er der vennskap kan oppstå, der man finner fellesskap med andre, og der tilhørighet vokser frem over tid. For personer med utviklingshemning, som noen ganger kan ha mer begrensede

sosiale nettverk enn andre, kan arbeidsplassen ha en enda viktigere betydning som møteplass.

Det betyr at arbeidsdeltakelse ikke bare handler om mestring og økonomi. Det handler om å være en del av et sosialt fellesskap. Det handler om å høre til. Og for noen handler det om å møte noen de får lyst til å kjenne bedre, gjerne også utenfor arbeidstiden.

Som jobbspesialist er jeg ikke primært der for å tilrettelegge for kjærlighet. Men jeg er der for å tilrettelegge for deltagelse, og deltagelse i et sosialt fellesskap er uatskillelig fra de mulighetene som finnes for å knytte menneskelige bånd.

Rettigheter er ikke noe man søker om

FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) slår fast i artikkel 23 at personer med nedsatt funksjonsevne har rett til å gifte seg, til å bestemme over eget seksualliv og til å planlegge og stifte familie, på lik linje med alle andre.

Konvensjonen sier med andre ord det som burde være åpenbart: at kjærlighet ikke er et privilegium som tildeles av omgivelsene. Det er en del av det å være menneske, og ingen skal måtte søke om tillatelse til å forelske seg eller følge hjertet sitt dit det måtte føre dem.

Kjærlighet er ikke søknadspliktig

Men rettigheter på papiret og rettigheter i praksis er ikke alltid det samme.

Det vet de fleste som jobber i dette feltet, og det kan være ubehagelig å kjenne på.

Selvbestemmelse forutsetter at omgivelsene faktisk gir rom for at valg kan tas. Det forutsetter at den enkelte har tilgang til informasjon, til samtaler og til støtte, på egne premisser, i eget tempo. Det forutsetter at vi som fagpersoner ikke fyller rommet med våre egne vurderinger og bekymringer, men lar den det gjelder få definere hva som er viktig i sitt eget liv.

I praksis betyr dette at vi noen ganger må spørre oss selv: Hvem er det jeg er bekymret for her? Hvem tjener egentlig mine vurderinger? Er det personen jeg skal støtte, eller er det min egen opplevelse av trygghet og kontroll?

Det er ikke alltid lette spørsmål. Men de er nødvendige. Og de gjør oss til bedre fagpersoner når vi tør å stille dem.

Det innerste fortjener et trygt rom

En ting jeg har lært gjennom arbeid med mennesker over tid, er at det som ikke sies, ofte er vel så viktig som det som sies.

Mange personer med utviklingshemning er vant til å bli snakket om, snakket til og snakket for, men sjeldnere snakket med, på ordentlig, om det som betyr noe. Over tid lærer man seg å holde det mest personlige tett til seg selv. Ikke fordi man ikke vil dele, men fordi erfaringen har vist at det private ikke alltid forblir privat.

Gjennom rollen min som jobbspesialist bærer jeg på et ansvar for å skape et rom der det er trygt å dele det som betyr noe. Ikke ved å trenge meg på, men ved å signalisere at jeg er til stede uten en skjult agenda, at jeg ikke vil vurdere, rapportere eller administrere det som deles med meg i fortrolighet.

Det handler om tillit. Og tillit tar tid å bygge, men det er den beste investeringen vi gjør.

Å gjøre samtalen tilgjengelig

Å ha tilgang til informasjon, til samtaler og til støtte på egne premisser, er ikke det motsatte av frihet. Det kan tvert imot være en forutsetning for den. For noen kan nettopp en åpen samtale, en trygg relasjon til en veileder eller en kollega, være det som gjør det mulig å tørre – å tørre å si noe til noen, å tørre å ta kontakt, å tørre å tro at man fortjener å bli elsket.

Taushet har aldri tjent noen godt. Men åpenheten må alltid ta utgangspunkt i den enkeltes eget ønske og eget tempo, og ikke i andres trang til å snakke om det.

Som jobbspesialist møter jeg mennesker i ulike faser av livet. Noen vil snakke om nærhet og relasjoner. Andre vil ikke. Begge deler er helt greit. Det viktigste er at rommet finnes, at temaet ikke er tabu, og at den det gjelder, vet at de ikke er alene hvis de ønsker å snakke.

Kjærlighet oppstår ikke i et vakuum

Ensomhet er et av de største folkehelseproblemene i vår tid, og det rammer skjevt. Mennesker med færre sosiale arenaer, svakere nettverk og mindre tilgang til de naturlige møteplassene der vennskap og kjærlighet oppstår, er mer utsatt. Ensomhet er forbundet med dårligere fysisk og psykisk helse, kortere levealder og lavere livskvalitet. For mange personer med utviklingshemning er dette en reell hverdagsutfordring. Ikke fordi de ikke ønsker nærhet, men fordi mulighetene til å finne den er færre. Færre arenaer. Færre uformelle møteplasser. Færre situasjoner der man bare kan være seg selv blant likesinnede, uten at noen har en faglig rolle i rommet.

For å finne kjærligheten må du faktisk være der den oppstår. Og det stedet er ikke likt tilgjengelig for alle.

Nærhet med retning

Å ta dette på alvor er ikke veldedighet, men en nødvendighet. Det er samfunnets forpliktelse overfor mennesker som har rett til å delta, rett til å høre til, og rett til et liv der også kjærligheten har plass til å oppstå. Det begynner ikke nødvendigvis med en handlingsplan. Men det kan begynne med en arbeidsplass der man får være en kollega, uten at tilstedeværelsen skal begrunnes eller evalueres.

De fleste av oss vet egentlig hva som gjelder. At den det gjelder, eier samtalen. At vi som fagpersoner kan skape rom uten å fylle det. At støtte ikke er det samme som styring. Dette er ikke ukjent kunnskap. Vi bare glemmer det innimellom.

Kunnskap er likevel ikke alltid det samme som handlekraft. Å gå inn i en samtale om kjærlighet og nærhet med et annet menneske krever noe av oss – at vi tåler å kjenne på egen usikkerhet, og at vi er villige til å være i noe uferdig og uavklart. Det er noen ganger krevende, men det er også noe av det mest meningsfulle vi kan gjøre: å være til stede for et helt menneske, ikke bare for de delene av livet som er enkle å snakke om.

Kjernen i god veiledning er ikke å ha svarene. Det er å tørre å stille spørsmålene, tåle at noen ting ikke skal løses, bare rommes, og stole på at den det gjelder, er den som best vet hva den trenger.

Vi trenger ikke å løse kjærligheten.

Vi trenger bare å gi den plass.

 Hovlandsvegen 18 5443 BØMLO Tlf. 53 42 44 00	Hokksund Camping AS Stryken 73 3303 HOKKSUND Tlf. 32 75 42 42	Metalco Oppland AS Mattisrudsvingen 101 2827 HUNNDALEN Tlf. 61 18 76 70	Zenit Havfiske AS Kaien 11 4250 KOPERVIK Tlf. 900 67 290
Hedmark Rehabservice AS Vålgutua 212 2436 VÅLER I SOLØR Tlf. 62 42 11 12	Lyseng Billakkerings Norderhovsveien 23 3512 HØNEFOSS Tlf. 919 12 220	Aktiv Åseral as Austrudsmoen 1 4540 ÅSERAL Tlf. 38 28 33 66	Skiptvet Mur og Betong AS Askimveien 492 1816 SKIPTVET Tlf. 970 07 546
 Tlf: 455 11 555 / www.elteknikk.no	Knut Farestveit Rør og Sveis Modalen 1041 5729 MODALEN Tlf. 56 59 97 07	Abilia AS Tevlingveien 15 1081 OSLO Tlf. 23 28 94 00	Elto Regnskap AS Storebotn 72C 5309 KLEPPESTØ Tlf. 56 15 61 68